

«Οι κολασμένες της θάλασσας» της Καμίγ Σμολ – Ικέτιδες από την Αφρική στις ακτές της Μεσογείου

6 Ιουλίου 2026

Για το βιβλίο της Καμίγ Σμολ (Camille Schmol) «Οι κολασμένες της θάλασσας – Γυναίκες και σύνορα στη Μεσόγειο» (μτφρ. Μαρίνα Τουλγαρίδου, εκδ. Τόπος). © UNHCR, Adrienne Surprenant

Γράφει η Μαρία Μοίρα

Η Μεσόγειος και οι ακτές της, ο τόπος των διακοπών και της θερινής ραστώνης του δυτικού φαντασιακού και του τουριστικού ιδεώδους, γίνεται πεδίο διακινδύνευσης και διάπλους θανάτου για τις γυναίκες από την Αφρική, που επιχειρούν να τη διασχίσουν, αναζητώντας έναν ασφαλή προορισμό εγκατάστασης στην Ευρώπη. Γιατί παρά τις στερεοτυπικές κυρίαρχες αφηγήσεις που συχνά τις αγνοούν, θεωρώντας ότι παραμένουν στην πατρίδα περιμένοντας υπομονετικά τον άνδρα τους, πολλές Αφρικανές γυναίκες μετακινούνται και μάλιστα ασυνόδευτες και μόνες. Εγκαταλείπουν τη χώρα, την εστία και την οικογένειά τους και διασχίζοντας την έρημο, αντιμετωπίζοντας βιασμούς, κακοποιήσεις, κακουχίες, αρρώστιες και μακρόχρονες φυλακίσεις, φθάνουν στην Μεσόγειο. Ένας σημαντικός αριθμός όμως από αυτές χάνονται στην τρικυμισμένη θάλασσα και στα δουλεμπορικά σαπιοκάραβα που βυθίζονται, χωρίς ποτέ να κατορθώσουν να φθάσουν στον προορισμό τους.

Το βιβλίο Οι κολασμένες της θάλασσας της γεωγράφου Καμίγ Σμολ, με σημαντικές σπουδές σε θέματα μετανάστευσης και φύλου, είναι το επιστέγασμα εκτεταμένης ενδελεχούς έρευνας και συστηματικής επιτόπιας παρατήρησης σε κέντρα εγκατάστασης προσφύγων/προσφυγισσών και μεταναστών/μεταναστριών στη Μάλτα και στην Ιταλία, από την δεκαετία του 2000 μέχρι και το 2020. Εστιάζει στις μεταναστευτικές διαδρομές γυναικών από την Ανατολική και Δυτική Αφρική και το Μαγκρέμπ προς την Νότια και Βόρεια Μεσόγειο. Οι γυναίκες, αντιμετωπίζοντας την φτώχεια, τον φόβο, τη βία και τον κίνδυνο στις χώρες προέλευσης τους από κακοποιητικούς συζύγους, δύσκολα οικογενειακά περιβάλλοντα, αυταρχικά οπισθοδρομικά καθεστώτα, πολυετείς πολεμικές συγκρούσεις και εμφύλιες διαμάχες που τις στοχοποιούν, θέτοντας σε κίνδυνο την σωματική ακεραιότητα ή την αξιοπρέπειά τους, αποφασίζουν να μεταναστεύσουν προσπαθώντας να φθάσουν στις ακτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι γενικεύσεις όμως θεσμικών κανόνων αποτροπής μεταξύ των χωρών δημιουργούν ιδιαίτερα δύσκολες και επικίνδυνες συνθήκες για τις γυναίκες που μετακινούνται, τόσο κατά τη μακρά και επώδυνη διάρκεια του ταξιδιού τους, όσο και κατά την παραμονή τους στους τόπους υποδοχής και εγκατάστασης. Διότι, όπως φανερώνουν τα διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα, οι γυναίκες αποδεικνύονται εξαιρετικά ευάλωτες σ' αυτά τα θαλάσσια ταξίδια και πολύ συχνά χάνουν τη ζωή τους, είτε γιατί υπερτερούν οι νέοι άντρες στα υπερφορτωμένα ακατάλληλα πλοία και τους δίνουν τις χειρότερες θέσεις, είτε γιατί είναι αδύναμες και εξαντλημένες από τις πεζοπορίες, τη φυλάκιση, την κακοποίηση και τους βιασμούς, είτε απλά γιατί δεν ξέρουν να κολυμπούν.

Στον πρόλογο γίνεται μια ιδιαίτερα κατατοπιστική σύνοψη περιεχομένου με εστίαση στις γεωγραφίες της μετανάστευσης των γυναικών, στις ανισότητες που πολλαπλασιάζουν τα σύνορα και στις αναγκαστικές μετακινήσεις από τον παγκόσμιο Νότο προς τον παγκόσμιο Βορρά από τις Ντίνα Βαΐου και Ίριδα Πολύζου που έχουν αναλάβει την επιστημονική

επιμέλεια του βιβλίου. Η συγγραφέας, μετά την εισαγωγή στην οποία θέτει το θέμα της μεταναστευτικής κρίσης που εξαναγκάζει τις Αφρικανές γυναίκες να διασχίζουν τη Μεσόγειο, στο πρώτο κεφάλαιο δίνει το λόγο σε μια από αυτές τις επιζώσες γυναίκες, στην Julienne, για να αφηγηθεί την ιστορία της. Στο δεύτερο και στο τρίτο εξετάζονται οι διαδρομές των γυναικών στην εποχή των συνόρων από τους τόπους αναχώρησης μέχρι την άφιξή τους στην Ευρώπη. Το τέταρτο κεφάλαιο αφιερώνεται στην μακρά περίοδο αναμονής στους χώρους υποδοχής στις σχέσεις και στις επινοητικές πρακτικές που αναπτύσσονται εκεί με γνώμονα την επιβίωση. Το πέμπτο κεφάλαιο μιλά για τη ζωή των γυναικών σε συνθήκες περιορισμού και περιθωριοποίησης με σημεία αναφοράς το σώμα, τον οικιακό χώρο και τον ψηφιακό χώρο. Και στο συμπερασματικό κεφάλαιο εξετάζεται η θηλυκοποίηση του βλέμματος ως μια προσπάθεια πολυπαραγοντικής κριτικής θεώρησης και στρατευμένης ανάγνωσης των σύγχρονων μεταναστευτικών ροών των γυναικών.

Οδοιπορικά γυναικών

Η συγγραφέας, με επανειλημμένες ζωντανές συνεντεύξεις στους χώρους συγκέντρωσης και κατόπιν με διαδικτυακές συνομιλίες με τις γυναίκες στους χώρους εγκατάστασής τους, παρακολουθεί τα δύσκολα εμποδισμένα οδοιπορικά τους στους χερσαίους και θαλάσσιους δρόμους της Ευρώπης. Η Julienne είναι μια νέα γυναίκα τριάντα επτά ετών από το Καμερούν. Η ιστορία της ξεκινά όταν, εξαιτίας της φτώχειας των γονιών της, λογοδίνεται στον μέλλοντα σύζυγό της από την κοιλιά της μάνας της, παντρεύεται σχεδόν παιδί και αποκτά έναν γιο από έναν μεγαλύτερο αλκοολικό αυταρχικό άντρα που την κακοποιεί. Όταν εκείνος της σπάσει το πόδι από το ξύλο και την κάνει με κλωτσιές να αποβάλλει το δεύτερο παιδί της, αποφασίζει να δραπετεύσει από το σπίτι της και στη συνέχεια να μεταναστεύσει. Είναι μια κοινή επαναλαμβανόμενη ιστορία, γράφει η συγγραφέας, «μιας γυναίκας που αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα της για να ξεφύγει από την έμφυλη καταπίεση και τη φτώχεια, που παγιδεύτηκε στα δίχτυα των δικτύων διακίνησης, που διέσχισε την κόλαση της Λιβύης και τη Μεσόγειο θάλασσα, καταλήγοντας να περιπλανιέται και να απογοητεύεται από μια Ευρώπη που δεν τη θέλει. Υπάρχουν εκατοντάδες, χιλιάδες γυναίκες σαν τη Julienne».

Τα σύνορα, σύμφωνα με τη συγγραφέα, δεν είναι μια γραμμή που διαχωρίζει με σαφήνεια το εδώ από το εκεί, τη μία χώρα από την άλλη, ώστε η διάβασή τους να έχει έναν τελεσίδικο και αποτελεσματικό χαρακτήρα. Λειτουργούν ως ένας κρίσιμος και θολός ενδιάμεσος τόπος παγίδευσης και εμπορευματοποίησης, καθώς στην επικράτειά τους αναπτύσσεται μια άτυπη οικονομία με αντικείμενο την εκμετάλλευση, τον διαχωρισμό και την διακίνηση ανθρώπων. Κάτι που αφορά ιδιαίτερα και με δραματικά επακόλουθα στην ασφαλής κινητικότητα των γυναικών. Διότι οι δομές υποδοχής και τα κέντρα φιλοξενίας είναι χώροι στέρησης και απομόνωσης, ακινησίας, πλήξης και ανίας, τοποθετημένοι στο περιθώριο, με έντονο τον χαρακτήρα της πειθάρχησης και της συμμόρφωσης, της επιτήρησης και του ελέγχου. Θέτουν πολλαπλούς φραγμούς στην επικοινωνία με τον έξω κόσμο και ισοπεδώνουν σταδιακά την προσωπικότητα των ανθρώπων.

Ακολουθώντας τα ίχνη τους σ' αυτήν την περιπέτεια που έχει μακρά διάρκεια, οδύνη και ανασφάλεια σε όλες τις φάσεις, ανασυνθέτει τις πολλαπλές ιστορίες και τις μαρτυρίες όσων επέζησαν

Όμως στα χωρικά τους όρια αναπτύσσονται νέες σχέσεις και πειραματικές πρακτικές αντίστασης και αναδιοργάνωσης γύρω από το σώμα που δυναμώνει και εξεγείρεται, γύρω από την προσπάθεια ανάκτησης της ιδιωτικότητας με την διαμόρφωση προσωπικών χώρων μέσα στους κοινόχρηστους κοιτώνες και γύρω από την επικοινωνία και την ορατότητα μέσω της ψηφιακής διασύνδεσης με φίλους και φίλες, υποστηρίκτριες και υποστηρικτές, την κοινότητα ή την οικογένεια. Με τον ψηφιακό χώρο να αποτελεί ένα παράθυρο προς τον έξω κόσμο που αίρει το αίσθημα της αφάνειας, της απομόνωσης και του εγκλεισμού.

Η ανάγκη για ένα καλύτερο μέλλον

Το βιβλίο της Καμίγ Σμολ επεξεργάζεται με ευαισθησία και άρτια τεκμηρίωση αυτές τις σύνθετες όψεις και τις πολύπλοκες πτυχές του ζητήματος της μετανάστευσης των Αφρικανών γυναικών που διακινδυνεύουν να διασχίσουν την Μεσόγειο. Ακολουθώντας τα ίχνη τους σ' αυτήν την περιπέτεια που έχει μακρά διάρκεια, οδύνη και ανασφάλεια σε όλες τις φάσεις, ανασυνθέτει τις πολλαπλές ιστορίες και τις μαρτυρίες όσων επέζησαν για να μοιραστούν τις εμπειρίες τόσο από το ταξίδι τους όσο και από τους τόπους υποδοχής στα ευρωπαϊκά εδάφη, όπου παραμένουν σε μια πολυετή, μετέωρη κατάσταση εκκρεμότητας και αναβολής.

Μια διεισδυτική προσέγγιση μέσα από την οπτική των ίδιων των γυναικών, που βοηθά τον αναγνώστη να κατανοήσει τους λόγους, τα πολλαπλά κίνητρα και τα βαθύτερα αίτια της φυγής τους, την προσδοκία τους για αυτονομία, ασφάλεια και αξιοπρέπεια και την ανάγκη τους για ένα καλύτερο μέλλον χωρίς βία και φόβο. Για να καταλήξει η συγγραφέας: «Ασφαλώς τα εμπόδια και οι φραγμοί που ορθώνονται στο δρόμο των γυναικών συνεχώς αυξάνονται. Προσκρούουν όμως στη θέλησή τους για αυτονομία και στην ανθεκτικότητα των ονείρων τους. Ένα είναι βέβαιο, δεν πρόκειται να σταματήσουν να κινούνται...».

*** Η ΜΑΡΙΑ ΜΟΙΡΑ είναι αρχιτέκτονας και καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής.**

Λίγα λόγια για τη συγγραφέα

Η **Καμίγ Σμολ** είναι γεωγράφος, διευθύντρια σπουδών στην École des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS) και μέλος του ερευνητικού κέντρου Géographie-cités. Είναι ειδική στα ζητήματα της μετανάστευσης, της κινητικότητας και του φύλου. Τα πιο πρόσφατα ερευνητικά της έργα εστιάζουν στην ηθική και πολιτική γεωγραφία των κινητικότητων, στη γυναικεία μετανάστευση στον μεσογειακό χώρο, καθώς και σε συγκριτικές προσεγγίσεις στις αστικές σπουδές και τις μεταναστευτικές σπουδές.

Διευθύνει το ερευνητικό πρόγραμμα VILMOUV, το οποίο εστιάζει στη σχέση μεταξύ της κινητικότητας και των αστικών μετασχηματισμών στον μεσογειακό χώρο, με χρηματοδότηση από την École Française de Rome και το Institut Convergences Migrations.

Είναι συγγραφέας πολυάριθμων έργων για τη μετανάστευση και την κινητικότητα. Είναι επιστημονική επιμελήτρια της μόνιμης έκθεσης του Εθνικού Μουσείου Ιστορίας της Μετανάστευσης στο Παρίσι.

Ακολουθήστε την bookpress.gr στο Google News και διαβάστε πρώτοι τα θέματα που σας ενδιαφέρουν.